

İNKILÂP TARİHİ KONULARI

Atatürk Samsunda

1919 senesi ilkbahar mevsimi fevkalâde hâdiselerle idrak edilmiştir. Her taraftan heyecanlı haberler geliyordu. Nisan başlarında Ermeni patrikliği hükûmetine bir tasvir vermişti. Bunda, deniliyordu ki, İsrada asayiş bozulmuş olup Ermeniler yer yer ve müferriden katil ve islâm ahali tesliş edilmektedir, memurlar tarafından tehditler vukubulduğu patrikhaneye gelen telgraf ve mektuplardan anlaşılmaktadır. Bunu önleyici tedbirler alınması lâzımdır. "Vükelâ Meclisi" 15 nisanda bu meseleyi incelemiş, emniyet ve asayişin muhafazasını temin ve muhtelif unsurlar arasında iyi geçilmeye mâni olacak hallerin zuhuruna meydan verilmemesi hususunda, hükûmetin valiliklere ve mutasarrıflıklara bir defa daha tebliğat yapmasını, aynı zamanda, patrikhaneden maddî ve isim tayini suretiyle izahat istenmesini kararlaştırmıştı.

Yine bağışlarda, Harbiye Nezareti, Vükelâ Meclisinde konuşulmak üzere şöyle bir tekerle göndermişti: Yunan hükûmetinin itilâf devletleri grubunda bulunmasından istifade ederek memleketimizin içinde asayiş ihlâl için tertiplere giriştiği ve bazı yerlerde nüfusca çoğunluğu temin etmek için bir çok kimseleri yerleşmek üzere sahillerimize serkeylediği, Bulgar hükûmetinin de fırsattan istifade ederek evvelce bir muahede ile mübadele edilen Bulgar göçmenlerini yeniden Edirne vilâyetine gönderdiği anlaşılmaktadır.

Heride çözülmesi müşkül meseleler çıkarabilecek olan bir hale meydan verilmemek için bazı hususların beyanname tar-

zında negri ve memurlara da sarif taahhüt ve kat'i emirler verilmesi lâzımdır. 12 nisanda Vükelâ Meclisi, Harbiye Nezaretinin gösterdiği lüzuma uyarak, Osmanlı tobaasından olmayan sivil cesabilerin

vamlı bir propaganda faaliyetine girişmişlerdi. Bunun için, "Samsun ve havalisindeki asayişsizliği mahallinde görüp tedbir almak üzere Samsuna kadar gitmek" vazifesiyle Mustafa Kemal Paşa görevlendirildi. O-

YAZAN :

DOÇENT TAYYİB GÖKBİLGİN

seyahat maksadı ile memleket içerilerine gitmelerinin tahdide tâbi tutulması, Balkan muharebesinden sonra Yunanistan ve Bulgaristan hükûmetleriyle akdedilen muahedeler mucibince mübadele edilen kimselerin memleketimize ardetlerinin men'i vesaire gibi tedbirlerin alınmasını muvafık gördü.

Diğer taraftan, mütareke hükûmetlerinin uygulanmasını tefiş maksadıyla memleket içlerine giden itilâf devletleri subayları yüzünden bazı meseleler çıkıyor ve bunların halli icap ediyordu. İşte bu türlü sebepler, Anadoluya ve Trakyaya "Heyeti nâsiha" halinde birer heyfaldı bir tedbir gibi gösterdiği cihetle Şehzade Abdülhalim Efendi başkanlığında Ali Rıza Paşa, Süteyman Şefik Paşa, gibi kimselerden mürkep bir heyetin anadoluya, şehzade Seyfeddin Efendi başkanlığında Cevat Paşa, Fevzi Paşa vesairenden mürkep bir heyetin Edirneye gitmesi nisan 1919 içinde kararlaştırıldı ve bu karar kimsen de tatbik edildi.

Keza, Yunanlılar, Karadeniz sahillerinde asayişsizlik bulunduğu yolunda maksatlı ve de-

nun İstanbuldan uzaklaşmasını arzu edenlerin böyle bir vesile bulmalarından memnun olduklarına şüphe yoktu. Fakat, o, "bu vazifenin ifası bir makam ve salâhiyet sahibi olmaya mütevakıf olduğunu ileri sürdü" ve böylelikle, Harbiye Nezaretinin 7 mayıs 1885 (1919) tarih ve 2714 numaralı kararnameyle, "dokuzuncu ordu hümayun kışatı müfettişliğine" Mirhiva Mustafa Kemal Paşa tayin edildi, kendisine vazife ve salâhiyetine dair bir talimat da verildi ki, bunu bizzat kendisinin yazdığı Tutuktan öğrenmiş bulunuyoruz.

Bu talimatname Vükelâ Meclisinin Damat Ferit Paşa ile Şevket Turgut Paşa, Ali Kemal ve Mehmet Ali Beylerin ve diğer kabine âzasının iştirak ettiği 17 mayıs tarihli toplantısında güden geçirilmiş ve muhteviyatı muvafık görülmüştü.

Atatürk, Samsunda ilk iş olmak üzere bütün ordu ile temas geldi. Diğer taraftan Samsun ve Amasya havalisinde kuşvetli bir şekilde vaziyet sağlamak için alınacak tedbirler hakkında hükûmet merkezi nezdinde teşebbüslerde bulundu. Dokuzuncu ordu müfettişi Samsundan gönderdiği ilk telgrafta, bu bölgede jandarma ve asker kuvvetlerinin asayiş temine kifayetsizliği cihetiyle bir miktar efradın silâh altına alınarak bunların içinden jandarmaya yarımacak kuvvetlerin tayin edilmesini istiyordu. Damat Fe-

rit Paşanın başkanlığında, Tevfik Paşa, Resit Aidi Paşa, Abdürrahman Şeref, İsmail Hakkı, Rıza Tevfik Beylerle diğer âzanın iştirakiyle toplanan vükelâ meclisi 28 mayısta bu telgrafı okuyarak şu karara vardı:

Yeniden efrat celbi işi şimdiki vaziyete göre nazara alınmaya şayandır. Ancak, jandarma ması ve ödenekleri son zamanlarda artırıldığı için, jandarma kaydına râğbet tehelükü mücip olacak derceye varmıştır; zaten, vatan müdafasını için mal ve canını seve seve feda edeceğine dair her taraftan ve her sınıf yurttaştan devamlı tezahüratta bulunulmaktadır. (O sırada temir izzahı dolayısıyla İstanbul ve vilâyetlerde heyecanlı protesto mitingleri akdedilmekte ve hükûmete telgraflar gönderilmekte idi). Bu itibarla, devletin hâlen muhtaç olduğu jandarmaya kayıt işinin de bir vatani vazife ifasından ibaret bulunduğu icap eden yerlerde halka münasip bir şekilde anlatılması maksadına temine yarıyacaktır. Buna göre lüzumlu tedbir ve teşebbüslerde bulunulmasının, lüzumu kadar jandarmanın kayıt ve hizmete alınmasının Dahiliye ve Harbiye Nezaretlerine bildirilmesi ve Mustafa Kemal Paşaya da bu yolda cevap verime si muvafaktır.

Bu tedbir, şüphesiz ki, Atatürk'ün geniş düşünce ve tasarılarına bir cevap olmaktan uzaktı. Vaziyetin süratle aleyhimize inkişaf ettiği ve enerjik hareketlere ihtiyaç olduğuna sezen o zamanki Dokuzuncu Ordu Kıt'aları Müfettişi Mustafa Kemal'in tavsiyeleri ve istekleri karşısında, bu karar, hükûmetin kısa görüşlülüğünü ve yarım tedbirlerle iktifa eden bir topluluk olduğuna gösteren en belîğ bir delil oldu.

